

Bärmålla, *Chenopodium foliosum* (Moench.) Aschers., funnen i Hjorthagen

ARNE A. ANDERBERG & ERIK EMANUELSSON

Det händer ofta att vi på museet får telefonsamtal från intresserade människor som vill meddela att de funnit något märkvärdigt. Oftast rör frågorna vanliga växter som uppvisar någon missbildning, onormal färg, eller osedvanlig storlek. Ibland har man hittat någon mer ovanlig art och då brukar vi uppmana till insamling. Belägge exemplar tas tacksamt emot av riksmuseet.

Torsdagen den 25:e augusti, strax före fem, ringde en man till en av oss (Arne) och sade sig ha funnit en växt som betecknades som rar i floran.

—Jaha, blev svaret, och vilken art rör det sig om?

—Den kallas bärmålla, svarade mannen, min fru har bestämt den med en flora.

—BÄRMÅLLA ! Är ni säker? Rösten darrade nu av illa dold upphetsning.

—Den ser ut som på bilden i den nordiska floran, svarade mannen lugnt. Vill ni inte komma och titta? Den växer i Hjorthagen.

När mannen beskrivit fyndplatsen noggrant och lovat att möta oss i dess närhet, åkte vi iväg från museet för att beskåda fyndet. Flera grannar till mannen hade också reagerat på den underliga växten som kommit upp vid kvarterets tvättställning.

Bärmållan, som är utbredd i södra Europa, nordafrika och Centralasien (Hultén & Fries 1986), var i äldre tid (1600-1800-talet) odlad både som grönsak och som prydnad för sina vackert röda bärlika blomsamlingars skull (Svensson 1893, Aellen 1979, Malmgren 1982). Ibland används även namnen sminkbär och "erdbeerspinat", d.v.s. jordgubbsspenat för denna kulturväxt. Då och då förvildad insamlades den vid odlade ställen samt "in ruderatis" vid hamnar och omlastningsplatser. Wikström (1840) skriver

att bärmållan växer på "aflägsnare gator och vid landtgårdar". Arten har sedan länge kommit ur modet och odlas idag knappast annat än som kuriositet. Detta faktum, samt den ökande prydligheten i städer och byar, har också bidragit till bärmållans alltmer sällsynta uppträdande. I vår egen alldeles förträffligt prydliga tid är bärmållan i stort sett helt försvunnen.

Från Stockholmsområdet finns det i riksmusei samlingar ett tjugotal exemplar av bärmålla. Det äldsta fyndet är från Kungsholmen 1840 (Wikström) och ett flertal 1800-talsfynd finns även från Djurgården med omnejd. Thedenius samlade t. ex. arten i Värtan i september 1883 och ett av de modernaste fynden är det som Lagercranz gjorde på Ladugårdsgårde år 1928.

Det nu anmälda fyndet av bärmålla är så vitt vi vet det första som gjorts sedan dess. Det är också intressant att den aktuella växtplatsen ligger i det område av Stockholm från vilket de flesta beläggen finns bevarade, d.v.s. Norra Djurgården.

Bärmållan har alltid betecknats som sporadisk och tillfällig och frågorna är som vanligt fler än svaren när det gäller att utröna hur och varför en art med ett så typiskt "meteoritiskt" uppträdande plötsligt visar sig. Hur bärmållan kommit till sin växtplats vid tvättställningen på Krångedevägen i Hjorthagen kan vi inte förklara. Har fåglar spritt frön från Bergianska trädgården (där den finns i odling), eller kan den rekordvarma sommaren ha bidragit till att väcka en slumrande fröreserv från en svunnen tid då bärmållan var mer spridd i Norra Djurgårdens omnejd?

Efter trevligt samspråk med några av de boende i kvarteret insamlade vi ett par grenar av det frodiga exemplaret (Anderberg & Emanuelsson s. n.. S).

Genom att bläddra bland Bo Mossbergs vackra akvareller i den nordiska floran (Mossberg m. fl. 1992), lyckades en intresserad person i kvarteret (Aina Johansson) identifiera denna sällsynthet. Utan denna bok hade förmodligen inte den förunderliga växten vid tvättställningen utvecklats till ett botaniskt fynd.

Litteratur

Aellen, P., 1979: Chenopodiaceae. Hegi, G. (red.)
Illustrierte Flora von Mitteleuropa: 3(2). 2:a

uppl. sid. 533—747. Parey, Berlin, Hamburg.
Hultén, E. & Fries, M., 1986: *Atlas of North European vascular plants north of the tropic of cancer 1*. Koelz. Königstein.
Malmgren, IL, 1982: *Västmanlands flora*. SBT-redaktionen. Lund.
Mossberg, B., Stenberg, L. & Ericsson, S., 1992: *Den nordiska floran*. Wahlström och Widstrand. Turnhout (Belgien).
Svensson, P., 1893: *Flora över Sveriges kulturväxter*. Norstedts. Stockholm.
Wikström, J. E., 1840: *Stockholms flora, förra delen*. Norstedts. Stockholm.